

1. Центральний державний архів органів державної влади і органів державного управління (ЦДАОДВОДУ), ф. 166, оп. 17, спр. 1721, арк. 14.
2. Листопадовий об'єднаний пленум ЦК і ЦК КП(б)У. Партвидав ЦК КП(б). – Х., 1933. – 117 с.
3. ЦДАОДВОДУ, ф. 5, оп. 1, спр. 1917, арк. 84.
4. Народне господарство Української РСР. – К., 1957. – 124 с.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 2702, спр. 456, арк. 60.
6. ЦДАОДВОДУ, ф. 2623, оп. 1, спр. 2547, арк. 499.
7. ЦДАОДВОДУ, ф. 166, оп. 17, спр. 842, арк. 14.
8. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 221, спр. 459, арк. 34.
9. Там само, оп. 164, спр. 434, арк. 123.
10. Там само, спр. 13, арк. 464.
11. ЦДАОДВОДУ, ф. 256, оп. 1, спр. 1154, арк. 24.
12. Там само, ф. 166, оп. 16, спр. 1917, арк. 30–31.
13. Народа в ЦК КП(б)У // Комуніст. – 1936. – 16 січ.
14. ЦДАОДВОДУ, ф. 160, оп. 17, спр. 362, арк. 8–9.
15. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 2702, спр. 419, арк. 3–5.
16. Працюють школи механізаторів // Комуніст. – 1936. – 16 січ.
17. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 2704, спр. 24, арк. 14.
18. Там само, спр. 7986, арк. 43.
19. ЦДАОДВОДУ, ф. 5, оп. 1, спр. 633, арк. 12.
20. Там само, спр. 2039, арк. 43.

В статтє на основе богатого фактического материала раскрыта деятельность партийных советских органов советской Украины по подготовке механизаторских кадров в 1933–1937 гг. В основном их готовили на краткосрочных курсах. На конец исследуемого периода сельское хозяйство УССР не было обеспечено кадрами. Эта деятельность испытала провал.

Ключевые слова: политика советского государства, механизаторы, село, культура, образование, курсы.

The article based on rich factual material disclosed the activity of party and government organs of Soviet Ukraine in preparation of machine in 1933–1937 rr. Basically they are prepared for short courses. At the end of the period studied agriculture of USSR was not provided personnel. This activity has been a failure.

Keywords: policy of the Soviet state, mechanics, village culture, education, cours.

УДК 340.12(477.8)

Тетяна ХОДАК

ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА В УНТП – УНДО НАВКОЛО ДЕРЖАВОТВОРЧИХ КОНЦЕПЦІЙ У 20–30-х рр. ХХ ст.

У статті розкрито історичні обставини формування контрверсійних моделей державотворення в Українській народно-трудовій партії (УНТП) – Українському національно-демократичному об'єднанні (УНДО). Розглянуто автономістську політику Народного комітету УНТП. Проаналізовано державотворчу концепцію Незалежної групи УНТП, що спиралася на екзильний уряд Є.Петрушевича. Висвітлено різноманітні аспекти консолідації національно-демократичних сил, створення УНДО, його державотворчу програму та політику, спрямовану на побудову самостійної соборної української держави з конституційно-парламентським устроєм.

Ключові слова: УНТП, УНДО, державотворчі концепції, національно-територіальна автономія, самостійна соборна українська держава.

Ідея автономії західноукраїнських земель у складі Польщі почала формуватися в тогочасних провідних політичних колах Галичини на початку 20-х рр. ХХ ст. Після переломного для краю березня 1923 р., коли за офіційним рішенням Ради послів країн Антанти українські землі було передано польській державі, посилювався відкритий наступ на всіх напрямках суспільного життя українців. Політичне й дипломатичне маневрування, застосовуване досі на міжнародних форумах для світової громадськості, було відкинуте. Основною засадою політики уряду було зміцнення польської держави на окупованих землях шляхом обмеження економічного й правно-політичного стану посідання українського населення. Терор, викорінення рідної мови й культури, позбавлення українського селянина землі, робітників, учителів, службовців – праці на фабриках, у школах та установах, обмеження прийому їхніх дітей до навчальних закладів – усе це були ланки послідовної політики, спрямованої на обмеження, а в майбутньому й повну ліквідацію українського національно-культурного та громадсько-політичного життя.

Рішення Ради послів країн Антанти про приєднання Галичини до Польщі спричинило глибоку кризу в українському національно-державницькому таборі. Були розірвані стосунки між політичними партіями. Міжпартійна рада розпалася, припинила свою діяльність УНРада в краї.

За нових політичних обставин тогочасні партії випрацювали свою тактику і стратегію, які часто суперечили одна одній. Якщо радикали й споріднені з ними політично волинські есери одразу стали на шлях боротьби проти всіх окупаційних режимів, у тому числі й більшовицького, під всеукраїнським соборницьким прапором, а Українська соціал-демократична партія (УСДП), слідом за комуністами, виступила з ідеєю боротьби проти польської окупації, за воз'єднання з УСРР, то в Українській народно-трудовій партії (УНТП) процес формування нової державно-політичної лінії проходив контрверсійно й тривав досить довго.

Крайові та закордонні чинники УНТП після краху політики державної незалежності Галичини 1923 р. стали перед необхідністю випрацювання нової державницької платформи, яка була б пристосована до зміненої політичної ситуації. Екзильний уряд на чолі з Є.Петрушевичем виступив з концепцією формування державної влади на всіх західноукраїнських землях. У резолюціях, прийнятих у Відні в 1923 р., наголошувалося, що головною метою “українського народу всіх західноукраїнських земель є відзискання повноти державної незалежності цих земель, а непримирима боротьба проти польської державності на цих землях мусить бути основною і незрушимою лінією його політики і всіх його визвольних змагань на цих землях”¹.

Проте нова політична лінія екзильного уряду зустріла спротив значної частини членів крайового Народного комітету, які розходилися з урядом у питанні ролі та місця закордонного представництва, у ставленні до Польщі, радянської України, політичної тактики і стратегії в умовах польської окупації. Ширилося переконання в недалекоглядності стратегії уряду Є.Петрушевича, хибності його політичної тактики, відповідальності за фатальне вирішення долі краю. У провідних колах УНТП поширювались автономістські настрої.

Автономісти пропагували ідею створення крайового сейму із законодавчими функціями, який мав би розглядати всі справи, що “торкаються української нації й території, яку населяють українці”. Програму закордонного уряду щодо боротьби за державність західноукраїнських земель автономісти вважали “гаслом цілком утопічним, шкідливим, оскільки воно санкціонує поділ панукраїнських змагань соборної української нації”².

Відкидаючи прорадянські орієнтації Є.Петрушевича, автономісти застерігали еміграцію та громадськість від необґрунтованих надій на “вуйка зі Сходу”, від очікування інтервенції в Польщу з боку СРСР. “Ставка на теперішніх володарів Великої України, – зазначав неофіційний орган УНТП газета “Діло” у статті “Шкідливі настрої”, – було би ставкою на другого ворога українства”³. Своє негативне ставлення до радянської влади в Україні автономісти висловили в статті “Засоби”. “Бо не є це влада українського народу, – зазначалося в ній, – тільки влада над українським народом. Є це здебільшого в теорії влада не українського робітництва на Україні, а в суті річі влада червоної Москви. Однак ставлячись негативно до цієї влади, ми далекі від того, щоби активно підпирати зовнішні намагання повалити її... нашим кличем мусить бути клич власних сил”⁴.

Автономісти робили особливий акцент на необхідності вивести український політичний рух на легальні засади, оскільки це давало змогу залучити до нього широкі народні маси, вести боротьбу за корінні соціально-економічні та національно-культурні права українського народу. “Висуваючи справу територіальної автономії всіх українських земель, що опинилися під польською владою, – писали автономісти в газеті “Діло”, – виходили ми зі становища необхідності виєкзеквування від Польщі і поширення всіх тих прав, які українському народові належаться на основі паризького рішення, статуту Союзу народів про національні меншини і врешті на основі такої паперової польської конституції. Не домагатися цих обкреслених прав, не старатися поширити їх, – значило би резигнувати з усіх можливостей легальної боротьби – і аргіогі зводити все життя нації в підпілля”⁵.

На першому післявоєнному з’їзді трудовиків, що відбувся 1923 р. у Львові, у роботі якого взяло участь близько 300 делегатів із різних місць краю, відомий український громадсько-політичний діяч, учений, доктор В.Охримович у своїй доповіді заявив, що політичною програмою українського народу є побудова незалежної соборної української держави. Проте, беручи до уваги рішення Ради послів країн Антанти як доконаний факт, він висунув ідею національно-територіальної автономії всіх українських земель у складі Польщі. Доповідач застеріг від будь-якого ототожнення вимоги автономії з угодовством⁶.

У прийнятих на з’їзді політичних резолюціях зазначалося, що кінцевою метою українського народу є самостійна соборна незалежна українська держава на всіх українських землях.

Учасники народного з’їзду висловилися за створення національно-територіальної автономії українських земель у Польщі, вказали також на незаконність проведених у листопаді 1922 р. виборів до польського сейму і сенату, звернулися з проханням до українських послів і сенаторів з Волині, Холмщини, Полісся й Підляшшя виступити на захист прав українців Східної Галичини. Делегати висловили протест проти скасування гмінного самоврядування, переслідувань українського духовенства, полонізації українських шкіл, звільнення з роботи українських службовців, учителів, залізничників, колонізації українських земель, поліцейських репресій⁷.

Наприкінці травня 1923 р. на засіданні Тіснішого народного комітету (ТНК) головою УНТП було обрано В.Охримовича. За новим організаційним статутом, прийнятим на з’їзді, до складу ТНК увійшли, в основному, прихильники нормалізаційно-автономістської платформи⁸. Таким чином провід УНТП відмежувався від дотеперішньої державно-політичної програми, репрезентованої Є.Петрушевичем. Замість концепції боротьби за державність західноукраїнських земель було висунуто програму національно-територіальної автономії українських земель у складі Польщі.

Українська еміграція, яка підтримувала Є.Петрушевича, сприйняла негативно програму автономії. У червні 1923 р. проти політичного курсу крайового Народного комітету різко виступила закордонна група УНТП та крайові політичні чинники. Крайовий провід було звинувачено в угодовстві та зраді.

У відповідь Народний Комітет (НК) удався до рішучих заходів. На засіданні 16 червня 1923 р. В.Охримович висунув питання: чи визнавати Є.Петрушевича й надалі диктатором і виконувати його накази, чи діяти на власний розсуд. Більшість підтримала політичну лінію, визначену Народним з’їздом, і після обговорення прийняла “Остаточні і тимчасові домагання”, які адресували закордонному урядові. У “домаганнях” НК замість дотеперішнього закордонного уряду вимагав створити “за границею всеукраїнський політичний центр (комітет для пропаганди всеукраїнської державности і для оборони прав і інтересів українського народу в усіх окупаціях)”. На думку НК, “галицький уряд повинен розв’язатися”, а Є.Петрушевич і члени його уряду “повинні занехати всяку дальшу політичну і дипломатичну акцію”, не “мішатися до красної організації, тактики і політики”. Одночасно була розпущена закордонна група УНТП⁹.

Гострота політичного протиборства продовжувала зростати. За таких обставин НК 30 червня 1923 р. прийняв рішення про ліквідацію закордонного уряду. Народний комітет УНТП настоював також на скликанні УНРади для звіту Президента за свою чотирирічну діяльність¹⁰.

Проте автономістський курс НК наражався на всезростаючий спротив різних українських політичних сил, особливо молоді, яка виступала за непримиренну боротьбу проти польського окупаційного режиму. Від крайового проводу УНТП та його автономістської політики відмежовувалися майже всі політичні групи й партії. Безперспективність автономістської політики дедалі гостріше усвідомлювали й члени НК. Під тиском внутрішньої опозиції, загальносуспільних настроїв партійний провід трудовиків, знеохочений постійним протиборством, був змушений добровільно скласти свої повноваження на засіданні НК 8 грудня 1923 р.¹¹.

Партію очолила Незалежна група УНТП, яка запропонувала нову програму партії під назвою “Головні точки програми Незалежної групи УНТП”. У політичній частині програми український народ проголошувався державною нацією незалежно від обставин і місця проживання. Українська національна держава визнавалася основою політичної думки УНТП. Партія проголошувала своєю метою боротьбу за об’єднання всіх українських земель в одній незалежній, національній, соборній, демократичній державі.

Прихід до керівництва УНТП Незалежної групи відкрив шлях до внутріпартійної і міжпартійної консолідації. Рішенням ТНК від 10 квітня 1924 р. було підтверджено доцільність подальшого існування національно-державного представництва українського народу за кордоном.

Тим часом, у душі політики Є.Петрушевича, змінювалося ставлення УНТП до радянської України. Відзначалися чималі здобутки українського народу на Наддніпрянщині у сфері розбудови національно-державного життя. Орієнтація на радянську Україну стала важливою засадою політичної концепції закордонного центру й проводу УНТП. Проте інші західноукраїнські політичні партії не поділяли їхні радянофільські погляди. У зв’язку із цим переговори між представниками політичних партій щодо об’єднання з УНТП не приносили результатів. На перешкоді ставали контрверсійні державно-політичні позиції учасників переговорів. Таким чином, спроби міжпартійного об’єднання зазнали невдачі.

З метою згуртування національно-демократичних сил на початку 1925 р. було створено Об’єднуючу комісію, до якої увійшли від НК УНТП С.Голубович, А.Малецький, М.Струтинський, від групи “Діло” – В.Охримович, Д.Левицький, М.Стефанівський, від Української партії національної роботи (УПНР) – Д.Паліїв, В.Кузьмович, В.Целевич, від Української парламентарної репрезентації – М.Черкавський¹².

Остаточне узгодження Об’єднуючою комісією всіх політичних суперечностей упродовж першої половини 1925 р. дало змогу випрацювати платформу консолідації національно-демократичних сил краю.

11 липня 1925 р. у Львові відбувся об’єднавчий з’їзд українських політичних угруповань, зокрема обох груп трудової партії, а також УПНР і національної групи Української парламентарної репрезентації та делегатів із 49 повітів краю. На з’їзді було створено нову політичну партію – Українське національно-демократичне об’єднання (УНДО). З’їзд прийняв політичну платформу об’єднання, програмною засадою якої проголошувалася національна єдність усього українського народу, який “змагає до здобуття Соборної Незалежної Української Держави на всіх українських землях”¹³. Указувалося на споконвічний національний характер західноукраїнських земель. Компромісну позицію було зайнято щодо радянської України. Зокрема, у документі зазначалося: “Хоча сучасний устрій Радянської України не покривається з ідеологією УНДО, усе ж уважаємо Радянську Україну етапом до Соборної Незалежної Української Держави, яка зреалізується під напором свідомих мас усього українського народу”¹⁴.

Важливою складовою своєї діяльності УНДО вважало існування за кордоном умандатованого представництва західноукраїнських земель, яке в тісному зв’язку з краєм вестиме політичну акцію на міжнародній арені.

Програма партії і резолюції з’їзду в редакції, запропонованій президією та ЦК УНДО, були підтримані переважною більшістю делегатів. Політична частина програми повторювала основні ідеї платформи, на якій утворилось УНДО.

Політичною метою партії проголошувалося здобуття соборної самостійної демократичної української держави на всіх етнічних землях. УНДО не визнавало ніяких міжнародних актів, що суперечили суверенному праву українського народу на власну державу; заявляло, що “ніколи не признасть правовости чужинного панування” на українських землях¹⁵.

УНДО висловилося за конституційно-парламентський устрій майбутньої української держави, розподіл гілок влади, обстоювало широкі демократичні та громадянські права, в тому числі й загальне, рівне, безпосереднє, таємне й пропорційне виборче право до всіх законодавчих і самоврядних установ.

Партія виступала також за соціальне й економічне визволення українського народу, передачу великої земельної власності безземельним і малоземельним селянам без викупу, проти колонізації українських земель польськими осадниками, за перехід фабрик і підприємств у власність держави, запровадження законодавства, яке охороняло б робітників від визиску.

У культурно-освітній сфері УНДО обстоювало єдину трудову українську безплатну школу, державну допомогу незаможній молоді¹⁶.

На з'їзді було прийнято низку тактичних резолюцій, які конкретизували позицію партії з ряду важливих питань. Насамперед це стосувалося політики Польщі на західноукраїнських землях. Указувалось на екстермінаційний, колонізаційний і антидемократичний характер політики польського уряду в Західній Україні. З'їзд закликав до боротьби за державно-політичні, громадянські, соціально-економічні й культурні права українців; заявив, що "український народ, опинившись примусово під Польщею, не признає цього насильства над собою, та обстоює і на далі своє право на повне політичне самоозначення"¹⁷.

Після березневих виборів 1928 р., на яких націонал-демократи здобули 25 мандатів до сейму й 9 до сенату, центр легальної боротьби українських політичних чинників перемістився до польських законодавчих органів¹⁸. Розглядаючи польський парламент як важливий осередок боротьби за національні інтереси, ундовські послі й сенатори висунули своїх представників до більшості парламентських комісій. Від парламентського представництва УНДО віце-маршалком сейму було обрано В.Загайкевича, а віце-маршалком сенату став М.Галушинський¹⁹.

Створивши Український клуб, послі з перших днів роботи польських законодавчих органів випрацювали власну парламентську тактику й стратегію, форми й методи діяльності. Їх національно-державницькі засади діяльності були викладені у виступах Д.Левицького, В.Загайкевича, С.Барана, В.Целевича та інших. Особливе місце займала правно-державна заява, виголошена Д.Левицьким від імені Українського клубу 29 березня 1928 р. під час бюджетної дискусії на пленарному засіданні сейму. У заяві Д.Левицький підкреслив споконвічний етнічний характер усіх українських земель, їх історичну державницьку традицію. Голова парламентського представництва УНДО зазначив, що "найвищим, святим і непорушним ідеалом нашим є: Незалежна Суверенна і Соборна Українська Національна Держава на всій українській території"²⁰. У зв'язку із цим у заяві наголошувалося на невизнанні рішень Ризького миру (18 березня 1921 р.) і Ради послів країн Антанти (15 березня 1923 р.), відповідно до яких Польщі передали західноукраїнські землі. Головну політичну мету діяльності Українського клубу в польському парламенті націонал-демократи вбачали в боротьбі за здобуття незалежної соборної української держави.

Однак гостра опозиційна тактика ундовських послів і сенаторів до польської держави та національної політики її урядів конкретних результатів не приносила. Це посилювало песимізм і розчарування в українському загалі. В умовах кризи парламентсько-демократичної системи й наростання тоталітарних тенденцій у Польщі перед проводом УНДО з усією силою поставала проблема узгодження незалежницької політики з тогочасною ситуацією. Ні правно-державна заява, ні програмні виступи послів і сенаторів відповіді на поставлене питання не давали.

На початку 1930-х рр. державотворча програма націонал-демократів зазнала докорінних змін. Вирішальний вплив на її зміну мали міжнародні, а також внутрішньополітичні події. Суперечливі тенденції міжнародних відносин зумовили появу різних, часто контрверсійних, державотворчих концепцій.

Ще більший вплив на зміну державно-правової думки націонал-демократів мали події в радянській Україні, пов'язані із централізацією державного управління СРСР та ліквідацією автономних прав УСРР, колективізацією, русифікацією, масовими репресіями української інтелігенції, селян, духовенства. Усе це посилювало антирадянські настрої, активізувало формування принципово нових державотворчих підходів.

Безпосереднім поштовхом до перегляду державно-політичних засад націонал-демократів було загострення політичного курсу польського уряду стосовно українського населення, що проявилось у масовій пацифікації 1930 р., наступі на господарські, політичні та національні права українського населення.

За таких обставин поміркована, старша за віком частина українців усе більше схилилася до думки про необхідність пошуку шляхів польсько-українського порозуміння на ґрунті автономістської концепції.

Українська молодь, передусім студентство, а також радикально налаштована частина суспільства підходили до перспектив національно-визвольного руху з інших позицій. Вони вважали, що міжнародна стабілізація є тимчасовою, а господарська криза, гонка озброєнь, ревізійні плани й дії Німеччини неминуче призведуть до воєнного конфлікту, у результаті якого буде переглянуто умови Версальського миру, ліквідовано несправедливу систему європейських кордонів, у тому числі й польських. Саме тому тактика і стратегія націонал-радикалів, зокрема ОУН, полягала в актуалізації української проблеми на міжнародній арені за одночасного загострення опозиційного курсу українців до польської держави, невизнання її правових засад на західноукраїнських землях.

Окреслені в загальних рисах контроверсійні державно-політичні концепції спричинили розкол українського державницького табору на прихильників порозуміння з Польщею на засадах національно-територіальної автономії і тих, які прагнули активізації національно-визвольної боротьби за незалежну соборну українську державу. Проблема відносин з Польщею стала в центрі всього політичного життя краю. Протиборство противників і прихильників нормалізації стосунків із Польщею та автономізації призвело до поділу західноукраїнського суспільства на два основні державно-політичні табори.

Активна боротьба велася і всередині УНДО, більшість проводу якого поступово схилилася до автономістської платформи. Це виявилось у дискусіях щодо опозиційного курсу УНДО, висуненні вимоги автономії західноукраїнських земель у складі Польщі. До перегляду дотеперішньої політики схилилася більшість українських послів і сенаторів нового парламентського представництва, обраного на виборах 16 (до сейму) і 23 (до сенату) листопада 1930 р. Незважаючи на створення спільного з УСРП та УСДП українського виборчого блоку, порівняно з виборами до сейму 1928 р., українці здобули лише 20 посольських мандатів, з них 17 – УНДО і 3 – УСРП. До сенату УНДО здобуло 3 мандати, УСРП – один²¹. На результати виборів, безперечно, вплинули масові поліцейські репресії та переслідування.

Новообрана Українська парламентарна репрезентація висунула принципово нові правно-державні ідеї. Зокрема, 9 січня 1931 р. посол О.Луцький на пленарному засіданні сейму виступив із критикою дій польського уряду в період пацифікації, указав на необхідність виконання Польщею міжнародних зобов'язань і на те, що "гарантована нам тими умовами територіальна автономія є конечним постулатом практичної політики, від якої не відступимо"²². Таким чином, уперше одним із чільних діячів УНДО на парламентському рівні була зроблена заява про те, що метою діяльності УПР є національно-територіальна автономія українських земель у складі Польщі.

Прихильники нормалізації польсько-українських стосунків звернулися до представників урядової парламентської фракції Безпартійного блоку співпраці з урядом (ББСУ) послів Т.Голувка й Е.Енджеєвича з проханням уплинути на уряд, щоби припинити репресії, закриття гімназій, культурно-освітніх і спортивних товариств, відшкодувати матеріальні втрати. 24 лютого 1931 р. на засіданні ЦК УНДО було вирішено уповноважити делегацію УПР для переговорів з поляками. Офіційні переговори представників УПР О.Луцького, В.Загайкевича і М.Галушинського з лідерами парламентського блоку ББСУ Т.Голувком і Е.Енджеєвичем відбулися 25 лютого 1931 р. Однак умовою для подальших переговорів з польського боку було висунуто вимогу скласти українським послам у сеймі заяву лояльності до Польщі. Через неможливість вести далі переговори на таких умовах ЦК на засіданні 7 березня прийняв ухвалу про їх припинення²³.

Активну дискусію в УНДО викликав пакт про ненапад між СРСР і Польщею, підписаний 25 липня 1932 р. УПР висловилося проти пакту як такого, що продовжував етап поділу українських земель між двома державами²⁴.

На поглиблення протиріч в УНДО вплинули виступи міністра внутрішніх справ Польщі Б. Перацького в сеймі, основний зміст якого зводився до тези: спочатку лояльність українців до польської держави, а вже потім рівність громадянських прав. Про загострення курсу польських властей стосовно українського населення свідчили направлені урядом до сейму законопроекти про військову колонізацію північно-західних українських земель, про державне й приватне шкільництво, що обмежувало функціонування українських шкіл, а також про зміну територіальної самоуправи й створення в Галичині збірних громад, управи яких узалежнювалися від повітових властей. Проти цих урядових законопроектів УНДО розгорнуло широку петиційну кампанію²⁵.

Таким чином, протягом 1920-х рр. через внутрішні й зовнішні обставини державно-політична програма українських національно-демократичних сил еволюціонувала від незалежницької моделі державотворення в напрямі створення територіальної автономії українських земель у складі Польщі. На цьому ґрунті на початку 1930-х рр. в УНДО виник конфлікт з опозиційною групою, яка виступала за активізацію національно-визвольної боротьби за незалежну соборну українську державу.

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 372, оп. 1, спр. 16, арк. 51.
2. Спільна платформа // Діло. – 1923. – 20 квіт.
3. Шкідливі настрої // Діло. – 1923. – 27 квіт.
4. Засоби // Діло. – 1923. – 20 трав.
5. Там само.
6. Охримович В. Сучасне політичне положення і наша тактика / Володимир Охримович // Діло. – 1923. – 24 трав.
7. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 2, оп. 1, спр. 163, арк. 66, 68–69.
8. Засідання ТНК // Діло. – 1923. – 30 черв.
9. ЦДІАЛ України, ф. 372, оп. 1, спр. 17, арк. 18.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 6, оп. 1, спр. 54, арк. 32.
11. Держархів Івано-Франківської обл., ф. 2, оп. 1, спр. 144, арк. 44–45.
12. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928) / Ігор Соляр. – Львів, 1995. – С. 25.
13. Platforma polityczna UNDO // Biuletyn polityczny. – Warszawa, 1926. – № 1. – S. 289–290.
14. Ibid.
15. Програма УНДО // Діло. – 1926. – 28 листоп.
16. Там само.
17. Резолюції Народного зїзду // Діло. – 1926. – 28 листоп.
18. Вибірчі підсумки на суцільній українській території під Польщею // Діло. – 1928. – 24 берез.
19. Ukraincy // Sprawy narodowosciowe. – Warszawa, 1928. – № 2. – S. 200–202.
20. Правно-державна заява Українського Клубу виголошена на пленарному засіданні сейму 29 березня 1928 р. // Діло. – 1928. – 31 берез.
21. Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za IV kwartał 1930 r. – Warszawa, 1931. – S. 30–40.
22. Wszystkie stronnictwa. Tygodnik // Komunicat specjalny. – 1931. – № 6/187. – S. 78.
23. Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za I kwartał 1931 r. – Warszawa, 1931. – S. 23.
24. Пакт з Совітами // Свобода. – 1932. – 14 серп.
25. Держархів Івано-Франківської обл., ф. 2, оп. 1, спр. 875, арк. 4, 10, 15, 35–36.

В статіє раскрыты исторические обстоятельства формирования противоречивых моделей государствообразования в Украинской народно-трудовой партии (УНТП) – Украинском национально-демократическом объединении (УНДО). Рассмотрена автономистская политика Народного комитета УНТП. Проанализирована государствообразующая концепция Независимой группы УНТП, опиравшаяся

на еміграційне правительство Е.Петрушевича. Освітлено різні аспекти консолідації національно-демократических сил, створення УНДО, його державообразуюча програма і політика, направлена на створення самостійного соборного українського державства з конституційно-парламентським строем.

Ключеві слова: УНТП, УНДО, державообразуючі концепції, національно-територіальна автономія, самостійне соборне українське державство.

The historical circumstances of the formation of the controversial state-formative models in Ukrainian People's Labour Party (UNTP) – Ukrainian National Democratic Alliance (UNDO) are investigated in the article. The autonomist politic of the People's Committee of UNTP is overlooked. The state-formative concept of the Independent group of UNTP, which relied on the emigration government of Ye.Petrushevych, is analysed. Different aspects of the national democratic forces consolidation, creating of UNDO, its state-formative program and policy aimed at the building of the unified independent Ukrainian state with the constitutional and parliamentary system are highlighted.

Keywords: UNTP, UNDO, state-formative concepts, national-territorial autonomy, unified independent Ukrainian state.

УДК 94 (477.83/86) “1920–1930”

Ігор СОЛЯР

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИКУМ І МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В 1920–1930-х рр.: ФОРМАТ МІЖПАРЛАМЕНТСЬКОЇ УНІЇ

Проаналізовано зовнішньополітичну діяльність національно-державницьких партій Західної України в міжвоєнний період ХХ ст., зокрема, участь українського політикуму в діяльності Міжпарламентської унії. Відзначено, що західноєвропейські держави розглядалися УНДО як інструмент тиску на країни, у межах яких перебували після Першої світової війни українські землі, для розв'язання українського питання. Наголошено, що зовнішньополітичні стратегія і тактика національно-державницьких партій вимагали від них внутрішнього порозуміння й координації дій на міжнародній арені.

Ключові слова: УНДО, Міжпарламентська унія, міжнародні відносини.

Після оприлюднення рішення Ради послів держав Антанти від 14 березня 1923 р. щодо Східної Галичини національно-державницькі партії Західної України поклали значні надії на міжнародну зовнішньополітичну діяльність і світову спільноту. Однією з міжнародних організацій, на допомогу якої очікували націонал-демократи, стала Міжпарламентська унія. Вона давала можливість представникам УНДО на міжнародному рівні пропагувати ідею необхідності розв'язання українського питання.

Незважаючи на значну наукову цікавість, проблема зовнішніх орієнтацій національно-державницьких партій Західної України в контексті міжнародних відносин міжвоєнного періоду ХХ ст. залишається малодослідженою. Більше того, в українській історіографії практично відсутні відомості про участь українських представників у діяльності Міжпарламентської унії – впливової міжнародної організації, створеної наприкінці ХІХ ст. Джерельну основу статті становлять архівні документи, матеріали періодичної преси, спогади провідних діячів УНДО. Головна мета розвідки – охарактеризувати перспективи розв'язання українського питання на міжнародній арені наприкінці 1920–1930-х рр.

Націонал-демократи, починаючи з 1928 р. були учасниками єдиної польської делегації на щорічних конгресах Міжпарламентської унії. Зародження її діяльності припадає на 1888 р. Відтоді “парламент парламентів” (так називають політологи й публіцисти Міжпарламентську унію) розширював свої межі – напередодні Першої світової війни міжнародна організація об'єднувала 26 парламентських держав і понад 3 500 членів¹. Вагомим був вплив Унії в політичних і дипломатичних колах наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. “Особливо помітні її заслу-